

SUITDER

SDÜ İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ DERGİSİ

Süleyman Demirel University Journal of Humanities and Social Sciences

Sayı/Issue	61-Haziran 2024/ 61-June 2024
Makale Bilgisi/ Article Info	Araştırma Makalesi/ Research Article
Başvuru Tarihi/ Submitted Date:	27 Kasım 2023
Kabul Tarihi/ Accepted Date:	3 Nisan 2024
Atıf/Citation:	Yardım, G. (2024). İlhanlı Devleti'nin Son Veziri: Hoca Gıyâseddîn Muhammed Reşîdî ve Dönemi. <i>Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi (SUITDER)</i> , 61, Haziran 2024, 83-98.
DOI:	10.35237/sufesosbil.1396662
Benzerlik / Similarity: %	5

III. Ahmet Dönemine Ait Osmanlı Sarayına Alınan Çiçek (Şükûfe) ve Meyve Listeleri

Purchased Lists of Flowers (Şükûfe) and Fruits for the Ottoman Palace During the Reign of Sultan Ahmet III

Gülser YARDIM*

Öz

Bu çalışma T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde bulunan iki ayrı liste kaynaklığında yapılacaktır. Listelerin tarihi 1712'dir. İlk liste 1712 yılının temmuz ve ağustos ayına aittir. İkinci liste ise aynı yılın Eylül ayına aittir. III. Ahmet dönemine rast gelen belgeler saraya alınan çiçek ve meyve listelerini içermektedir. Birinci liste için üç, ikinci liste için bir mikrofilm görüntüsü mevcuttur.

Meyve, Osmanlı saray mutfağının vazgeçilmez unsurlarından biridir. Çiğ ya da bazıları kurutulmuş olarak tüketilmektedir. Bazı meyveler de aynı zamanda yemeklerde çeşni olarak da kullanılabilir. İncelenen listelerde saraya alınan meyveler genelde içeriği belirtilmeden "sepet" şeklinde kaydedilmiştir. Bazen de üzüm, armut, kayısı, portakal, limon, turunç, kavun, karpuz gibi çeşitlerin neler olduğu belirtilmiştir. Bir sepet meyve genellikle 50 akçeye mal olmaktadır. Bunun yanında kayısının kıyyesi genelde 30 akçe, armudun kıyyesi 30 akçe olarak belirtilmiştir. Bir kıyye üzümün 50, 20, 15 akçe gibi fiyatlara satıldığı anlaşılmaktadır. Kavunun tanesi 50, 20, 21 akçeye; karpuzun tanesi 24, 20 ve 18 akçeye satılmıştır. Narenciye ürünlerinin de tane hesabı üzerinden satıldığı anlaşılmaktadır. Portakal 4 akçe, Girit turunç 12, 15 ve 21 akçe, ağaç kavunu 21 akçe, yerli limon 21 akçe gibi fiyatlara temin edilmiştir. Elde ettiğimiz listeler incelendiğinde Osmanlı sarayına bir hayli meyve alındığı tespit edilmektedir. Meyve alımlarının bazen özel gün ve kutlamalardan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Mesela bu liste incelendiğinde Karaağaç bahçesindeki ve Alibeyköy Karyesindeki ziyafetler; halvet-i hümayûn gerekçesi bu alımlar için başat rol oynamaktaydı.

Çiçek Osmanlı sarayında önemli unsurlardan biriydi. Önemi pek çok amaç için kullanılmasından kaynaklanıyordu. Bazı çiçek türleri bazı tatlılarda şerbetlerde ve çaylarda kullanıldığı için beslenmenin unsurlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan hoş görüntüsü ve kokusu sebebiyle mekânın süslenmesinde önemli rol oynamaktaydı. Diğer yandan çiçek hediyeleşmenin de unsurlarından biriydi. İncelediğimiz listelerde saraya meyve tedarik edilirken çiçeğin de alındığı görülmüştür. Çiçeklerin

* Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Nevşehir/TÜRKİYE, E-Posta: gulseryardim@nevsehir.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-3338-5982.



III. Ahmet Dönemine Ait Osmanlı Sarayına Alınan Çiçek (Şükûfe) ve Meyve Listeleri

cinsleriyle ilgili detaylı bilgi verilmemiştir. “Şişe” ibaresi birim olarak kullanılmıştır. Genelde bir şişe çiçek 60 akçe olarak kaydedilmiştir. Meyve ile karşılaştırıldığında meyveden daha pahalı olduğu anlaşılmaktadır. İncelenen listelerden “billûr şükûfe” kaydından cam çiçeklerin yapıldığı bunların ise diğer çiçeklerden daha da pahalı olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışma Osmanlı sarayına alınan meyve ve sebzenin miktarları, fiyatları ve çeşitlerini göstermesi bakımından alanına bir katkı sağlamayı ummaktadır. Aynı zamanda halvet-i hümayûn, saray dışındaki bazı yerlerde ziyafet verilmesi gibi gerekçelerle alınan meyve ve çiçeğin saray hayatının işleyişi hakkında fikir sunması bakımından önemlidir. Padişaha gelenek üzere sadrazamın çiçek ve meyve sunması yine devlet yöneticileri arasındaki süreklilik kazanan davranış şekilleri hakkında fikir vermektedir. Yine saraydan da sadrazam ve şeyhülislam gibi görevlilere meyve gönderilmesi bu konuda dikkate değerdir.

Anahtar Kelimeler: 18. Yüzyıl, III. Ahmet, Osmanlı Sarayı, Meyve, Çiçek.

Abstract

This study will be based on two separate lists in the T. C. Presidential Ottoman Archives. The dates of the lists are 1712. The first list belongs to July and August of 1712. The second list belongs to September of the same year. Documents dating back to the reign of III. Ahmet include lists of flowers and fruits purchased for the palace. Three microfilm images are available for the first list and one for the second list.

Fruit is one of the indispensable elements of the Ottoman Palace cuisine. It is consumed raw or some dried. Some fruits can also be used as condiments in meals. In the lists examined, the fruits taken to the palace were generally recorded as “baskets” without specifying their contents. Sometimes varieties such as grapes, pears, apricots, oranges, lemons, bitter oranges, melons and watermelons are stated. A basket of fruit usually costs 50 coins. In addition, the price of apricots is generally stated as 30 coins, and the price of pears is stated as 30 coins. It is understood that a kiyye of grapes is sold for prices such as 50, 20, 15 akçe. Each melon costs 50, 20, 21 coins; Each watermelon was sold for 24, 20 and 18 silver coins. It is understood that citrus products are also sold on a per unit basis. Oranges were supplied at prices such as 4 coins, Cretan bitter oranges at 12, 15 and 21 coins, citrons at 21 coins, and local lemons at 21 coins. When the lists we obtained are examined, it is determined that a lot of fruit was taken to the Ottoman palace. It is understood that fruit purchases sometimes occur due to special days and celebrations. For example, when this list is examined, the banquets in the Karaağaç garden and Alibeyköy Karye; The Halvet-i Hümayûn justification played a dominant role for these purchases.

Flowers were one of the important elements in the Ottoman palace. Its importance stemmed from its use for many purposes. Some types of flowers appear as one of the elements of nutrition as they are used in some desserts, sherbets and teas. On the other hand, it played an important role in decorating the place due to its pleasant appearance and smell. On the other hand, flowers were also one of the elements of gift giving. In the lists we examined, it was seen that while fruits were brought to the palace, flowers were also taken. No detailed information is given about the types of flowers. The phrase “bottle” is used as the unit. Generally, a bottle of flowers is recorded as 60 silver coins. Compared to fruit, it turns out that it is more expensive than fruit. From the lists examined, it was determined that glass flowers were made from the “billûr Şükûfe” record and these were more expensive than other flowers.

This study hopes to make a contribution to the field by showing the quantities, prices and types of fruits and vegetables imported to the Ottoman palace. At the same time, the fruits and flowers bought for reasons such as halvet-i hümayun, banquets in some places outside the palace are important in terms of providing an idea about the functioning of palace life. The grand vizier’s presentation of flowers and fruits to the sultan, as is tradition, also gives an idea about the continuous patterns of behavior among state administrators. It is noteworthy that fruits were sent from the palace to officials such as the grand vizier and the sheikh al-Islam.

Keywords: 18th Century, III. Ahmet, Ottoman Palace, Fruit, Flower.

GİRİŞ

Bu çalışmada T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde bulunan Hicri 1124 senesine ait iki ayrı defter incelenecektir. Bunlardan ilki cemaziye'l-evvel ve cemaziye'l-âhir aylarına aittir. Dolayısıyla defter 1712 yılının temmuz ve ağustos aylarına denk gelmektedir. Bir diğeri de aynı yılın Şaban ayına aittir. Bu defter aynı yılın eylül ayına denk gelmektedir.

İlk defter üç varaktan oluşmaktadır. Her bir mikrofilm görüntüsü a ve b yüzlüdür. Yalnız, defter incelendiğinde defter sayfası numaralandırmasında karışıklık olduğu görülmektedir. Çünkü defterin birinci sayfası Cemaziye'l-âhir ayına aittir. İkinci sayfa neredeyse boştur ve deftere dair tek bir açıklama cümlesinden oluşmaktadır. Üçüncü sayfa ise cemaziye'l-evvel ayına aittir¹.

İkinci defter tek mikrofilm görüntüsünden oluşan yine 1124 senesinin şaban ayına aittir². Bu belge 1712 yılının Eylül ayına denk gelmektedir. Defterde aynı yılın yaz ve sonbahar aylarına ait padişaha ve valide sultana verilen çiçek ve meyve listeleri bulunmaktadır. Bu da dönemsel kıyaslama imkânı sunacaktır.

Çalışma, bu sahada yapılan araştırmaların kısıtlılığı sebebiyle önem arz etmektedir. Bu konuda öncü rol üstlenen çalışma, Ömer Lütfi Barkan tarafından yapılmıştır. 16. yüzyılın ortalarına ait olan Osmanlı sarayı muhasebe defteri kaynaklığında yapılan çalışma, şüphesiz bizim keşfettiğimiz çiçek ve meyve listelerinden çok daha kapsamlıdır. Fakat defterde aynı zamanda yiyecek ve içecek masraf listelerinin olması iki çalışma arasında benzer yönlerin olmasını sağlamıştır³.

Bir diğer çalışma İzzet Sak tarafından ele alınmıştır. Bu çalışma, yazarın belirttiğine göre T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde bulunan birincisi Cevdet Saray, no. 2608'da kayıtlı olan 1-30 Muharrem 1154 (19 Mart-17 Nisan 1741), ikincisi de Cevdet Saray, no. 2354'de kayıtlı 1-30 Ramazan 1158 (27 Eylül-16 Ekim 1745) tarihli Osmanlı sarayının birer aylık meyve ve çiçek masraflarının kaydedildiği listeler aracılığı ile yapılmıştır. Çalışma incelendiğinde listelerin tutuluş şekliyle bizim incelediğimiz listeler arasında büyük benzerlik bulunmaktadır. İzzet Sak çalışmasında, arşiv kayıtlarının Osmanlı sarayına alınan meyve ve şükûfe listelerini içerdiğini belirtmektedir⁴. Bu makale incelendiğinde çalışmaya kaynaklık eden listelerin tutuluş şekli ve içerik olarak bizim incelediğimiz listelerle büyük bir benzerlik içerisinde olduğu anlaşılmaktadır.

İncelediğimiz listeler iki farklı arşiv belgesinden elde edilen üç farklı ayın çiçek ve meyve listelerini içermektedir. Dolayısıyla bu iki unsurun yani çiçek ve meyvenin Osmanlı sarayındaki yerine detaylı kısa bir giriş yapmak yerinde olacaktır. Çiçek, Osmanlı saray erkânında önem verilen objelerden biri olmuştur. Bu tutku özellikle 18. ve 19. yüzyılda daha da artmıştır. O kadar ki saraylar için yurt dışından bahçıvanlar getirtilmiştir⁵. O ziyafet sofralarının, şenliklerin, doğumların kısacası hayatın pek çok alanının vazgeçilmez unsurlarından biri olmuştur. Bunu hoş görünüşü kadar

¹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon , iE.SM., Kutu 27, gömlek 2893, 1-3.

² T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon AE.SAMD.III, Kutu 84, gömlek 8462, 1.

³ Barkan'ın bu çalışmasında saray mutfaklarının (saray-ı atik ve saray-ı cedit; firun-ı simid ve helvahane) 1554-55 yıllarına ait masraf dökümlerinin yanında tophane, top arabaları için yapılan masraflar, gemi tamir ve kalafat masrafları gibi muhasebe kayıtları mevcuttur. Bkz. Barkan 1979, 1-380.

⁴ Sak 2006, 152. Bunun yanında saray mutfağına ya da üst düzey bir görevlinin mutfağına alınan gıda maddelerinin listelerine dayanılarak yapılan çalışmalar da vardır. Bunlardan biri Feridun Emecen'in "Şehzadenin Mutfağı" ismini taşıyan ve III. Mehmed'in şehzadelik dönemlerindeki Manisa Sarayı'ndaki mutfak defterini konu alan çalışmasıdır. Bu çalışmada gelir ve giderlere dair dökümlerin olduğu belirtilmiştir. Yazar çalışmasında yukarıda Barkan'ın bahsettiğimiz çalışmasının içeriğinden incelediği defterin daha sınırlı olduğundan ifade etmiştir. Yine de listeler incelendiğinde çalışmanın yeme içme alışkanlıklarının listesini göstermesi bakımından alana büyük bir katkı sağladığı şüphesizdir. Emecen 2016, 119. Yine Gülser Oğuz'un 17. yüzyılın son çeyreğine ait saraya alınan bir aylık sebze ve meyve listesi kaynaklığında yaptığı çalışması mutfağa alınan gıda malzemelerinin kalemlerini göstermesi bakımından önemlidir. Oğuz 2018, 341-372.

⁵ Uluçay 2011, 34.

III. Ahmet Dönemine Ait Osmanlı Sarayına Alınan Çiçek (Şükûfe) ve Meyve Listeleri

ortama yaydığı güzel kokusu sebebiyle de sağlamıştır⁶. Çiçeğe verilen değer o kadar fazladır ki bunun göstergelerinden biri devlet erkânından saraya gönderilen hediyeler arasında çiçeğin olmasıdır⁷.

Çiçekler süs ve kokusundan yararlanmanın yanında mutfaklarda işlem görmüş ve bazı yemeklere katılmıştır. Bunda sağladığı güzel koku kadar renk ve tatları etkili olmuştur. Diğer yandan yüksek antioksidan yapıları sayesinde insan sağlığına faydalı oldukları bilinmektedir⁸. Barkan'ın bahsi geçen çalışmasında 16. yüzyılın ortalarında bile saray mutfağına bazı çiçeklerin alındığı ortaya çıkarılmıştır. Benefşe-i taze, benefşe-i huşk, şükûfe-i zerrinkadeh, varak-ı benefşe, nilüfer, sümbül, şükûfe-i karabaş tespit edilen bazı çiçek türleridir⁹. Sak, bu çiçeklerin bazılarının tatlı, çay yapımında kullanıldığını ifade etmiştir¹⁰. Mesela gül, süs bitkisi olmanın dışında aynı zamanda Osmanlı mutfağında şerbet, lokum ve tatlı yapımında kullanılan bitkilerden birisiydi¹¹.

Osmanlı saray çevresinde kıymet verilen birine meyve ve çiçek göndermek zarif bir davranış şekli olarak kabul görmüştür¹². Meyve ya da çiçeğin hediye olarak gönderilmesi saray ve çevresiyle sınırlı kalmamış başka ülkenin ileri gelenlerine de hediye sunmanın bir parçası olmuştur¹³. Çiçek ve meyveye olan düşkünlüğü şenliklerde önemli bir unsur olan nahıllarda¹⁴ çiçek ve meyve motiflerinin kullanılması da göstermektedir¹⁵.

Kuru ve yaş meyveler Osmanlı saray mutfağında bol miktarda tüketilirdi. Bunların çeşitleri mevsimine göre değişmektedir¹⁶. Özellikle hoşaf ve şerbetlerin yapımında hem taze hem de kuru meyve kullanılıyordu. Sarayda çok çeşitli sayıda taze meyve tüketilirdi. Muhasebe listelerinde aynı meyvenin birden fazla çeşidinin mutfaklarda bulunduğu görülmektedir. Limon, tatlı limon, portakal, turunç, mandalina, ağaç kavunu, elma, Arnavut elması, Amasya elması, misket elması, tatlı nar, ekşi nar, armut, ayva, Rumeli cevizi, erik, hurma, üzüm, vişne, zerdali, şeftali, kiraz, kavun, çilek, çağla badem, taze fındık, kayısı, karpuz, kızılcık ve incir Osmanlı saray mutfaklarında tüketilen meyveler arasında bulunuyordu. Bu meyveler arasında portakal Osmanlı sarayında ve İstanbul'da 18. yüzyıldan itibaren tanınmaya başlanan bir meyveydi. Mandalina ise 19. yüzyılın sonunda Osmanlı mutfağına girmişti. Muz ve ananas gibi sıcak iklim meyveleri saraya ait mutfak listelerinde 19. yüzyılda yer almıyordu. Ancak ananasın 19. yüzyılın sonlarına ait Osmanlı Türkçesi yemek kitaplarında yer alması bu meyvenin seçkin İstanbul mutfağında yer aldığını göstermektedir¹⁷. Meyvelerin İstanbul çevresinden ve taşradan temin edildiği bilinmektedir¹⁸. Meyveler klasik Osmanlı mutfağında çiğ ya da kurutulup yenmesinin dışında her iki haliyle bazı yemeklere katılmıştır. Mesela Osmanlı saray mutfağında erikli çorba, elma dolması gibi yemeklerin yapılmaktadır¹⁹. Meyve çiğ olarak genellikle yemekten sonra yenilmekteydi²⁰. Meyvelerin bir diğer kullanım alanı da mutfağın vazgeçilmezi reçel yapımıdır²¹.

⁶ Türklerde sofrada adabı çok önemliydi. Yemeklerin görsel olarak sunumuna dikkat edilirdi. Bunu yanında çiçek ile sofranın süslenmesine dikkat edilirdi. Kut 2002, 370.

⁷ Atasoy 2005, 36; Atasoy, <https://www.zdergisi.istanbul/makale/osmanlinin-cicekleri-28>.

⁸ Işık, Urbaş vd. 2017, 955.

⁹ Barkan 1979, 78, 113,120, 121, 158.

¹⁰ Sak 2006, 148.

¹¹ Güneş, Akcan, 2022, 328-329.

¹² Tarım 2021, 46.

¹³ Işın 2010, 356.

¹⁴ Nahıl, vaktiyle mum veya gümüşten yapılarak gelin veya sünnet çocuklarının önünde götürülen ağaç dalı şeklinde götürülen süsleme ağaç. Parlatır 2003, 1251.

¹⁵ Arslan 2007, 234-235.

¹⁶ Örnekler için bkz. Emecen, 2016, 115.

¹⁷ Samancı 2008, 207. Başka bir çalışmada muzun Kanuni Sultan Süleyman döneminde ve III. Murat döneminde saraya alındığı ifade edilmiştir. Bilgin 2000, 240-41.

¹⁸ Şavkay 2009, 35.

¹⁹ Bilgin 2015, 179; Bilgin 2008, 86.

²⁰ Kut, 2002, 372.

²¹ Kut, 2008, 99.

1. Saraya Alınan Çiçek ve Meyve Listelerinin Değerlendirilmesi

İki ayrı liste incelendiğinde bu listelerin ihtiyaç üzere alınan ürünlerden ve “mu’tâd-ı kadim”²² yani gelenekselleşmiş bir davranış şekli olarak padişaha sunulanlardan oluştuğu anlaşılmaktadır. Listelere yakından bakıldığında Osmanlı sarayında zaruri beslenme alışkanlıklarında kullanılan meyve ve çiçek listelerinin dışında özel bazı durumlarda alınan meyveler tespit etmiş olunacaktır. Bu da yapılan ziyafetlerin ve özel durumların neler olabileceği ile ilgili fikir edinmemizi sağlayacaktır. Aşağıda öncelikle saraya alınan çiçeklerin türleri, özellikleri ve fiyatları üzerinde durulacaktır. Takip eden kısımda ise meyvelere ait geniş bir değerlendirme yapılacaktır.

1.1. Osmanlı Sarayına Alınan Çiçekler

Saraya alınan çiçeklerin belirli kalıplarla kaydedildiği görülmüştür. Öncelikle miktar ve fiyat bilgisi büyük bir titizlikle kaydedilmiştir. Miktar olarak belirlenen ölçü adet değil, şişe hesabı üzeredir. Bu şişe kavramının günümüzdeki vazo ile örtüşeceği düşünülmektedir. Listelerde her şişenin fiyatı belirtilmiş ve yekûn yazılarak kayıt tamamlanmıştır. Diğer yandan çiçeklerin cinsinin ne olduğuna dair nadiren bilgi verilmiştir²³.

Sadrazamların şark âdeti gereğince padişaha ve padişahın kadınları, kızları, valide sultan ve şehzadelere resmi ya da gayri resmi hediyeler sunması usuldendi²⁴. İncelediğimiz kayıtlarda her ayın başında ilk olarak sadrazam tarafından “mu’tâd-ı kadim” üzere padişah ve valide sultana sunduğu meyve ve sebze listeleri yer almaktadır²⁵. Sadrazam Osmanlı devlet teşkilatında padişahın vekili konumundadır ve en önemli devlet görevlilerinden biridir²⁶. Osmanlı Devleti’nde yüzyıllar boyu uygulana gelen bazı teşrifat kuralları vardır ve zaman geçse de mu’tâd-ı kadim olarak uygulanmıştır. Bunlar içinde üst düzey görevlilerin padişah ve hanedan mensuplarına hediyeler sunması da mevcuttur. Bu bilgiyi doğrular şekilde sadrazamın padişaha ayın belli günleri çiçek gönderdiği görülmüştür²⁷. Mesela, cemaziye’l-evvel ayının 2, 6, 9, 13, 16, 20,23, 27, 30. günlerine denk gelmiştir. Burada üçer dörder günlük bir periyodun varlığı dikkat çekmektedir. Bu periyotlar pazartesi ve cuma gününe gelecek şekilde belirlenmiştir ve bahsi geçen her gün 100 şişe çiçek gönderildiği anlaşılmaktadır. Her şişenin fiyatının 60 akçe toplamda aylık 54.000 akçelik çiçek gönderimi yapıldığı görülmektedir²⁸. Bu miktar, Cemaziye’l-âhir ayında yine üçer dörder günlük periyotlarla sekiz güne sığmıştır. Yine 100 şişe gönderilen çiçek için 60 akçenin verildiği toplamda 48.000 akçe ettiği anlaşılmaktadır²⁹. Şaban ayında yine aynı fiyat, sayı, periyotta çiçeğin bu kez “padişah ve harem-i hümayun” notuyla yine sadrazam tarafından gönderilmiştir³⁰.

Sadrazam tarafından verilen bu çiçeklerin dışında ihtiyaç üzere alınan çiçeklerin de olduğu anlaşılmaktadır. Bununla ilgili ilk olarak cemaziye’l-evvel ayında halvet³¹ için 90 akçeden 105 adet “billûr şükûfe şişe” alındığı tespit edilmiştir³². 20 Cemaziye’l-âhir 1124 yılında “halvet-i hümayûn” sebebiyle alınan çiçeklerden bahsedebiliriz. Yine çiçeklerin cinsi belirtilmemiş her biri 90 akçeden

²² Mu’tad kelime olarak “her zamanki gibi, alışılmış, itiyat haline getirilmiş” anlamı taşımaktadır. Parlatur 2006, 1140.

²³ Yaklaşık 30 yıl sonraki zamanı ele alan İzzet Sak’ın incelediği listelerde çiçek cinsleriyle ilgili bilgi verilmediği belirtilmiştir. Sak 2006, 153.

²⁴ Uzunçarşılı 1988, 176.

²⁵ Valide sultandan kastedilen malumdur ki Rabia Gülnuş Emetullah Sultan’dır. Detaylı bili için bkz. Argit 2014. Sadrazamların valide sultanlara hediye vermesiyle ilgili örnek için bkz. Argit 2014, 58.

²⁶ Detaylı bilgi için bkz. Uzunçarşılı 1988, 110-120; İspirli 2008, 414.

²⁷ Bu dönemin sadrazamı 20 Kasım 1711 ve 11 Kasım 1712 tarihleri arasında görevli bulunan Gürcü Ağa Yusuf Paşa’dır. Sakaoglu 1999, 319; Uzunçarşılı, 1982, 89.

²⁸ T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon, İE.SM., Kutu 27, Gömlek 2893, s. 3a. İzzet Sak’ın çalışmasında şişe yerine tablanın birim olarak kullanıldığı ve her tablanın birim fiyatının 480 akçe olduğu tespit edilmiştir. Sak 2006, 153.

²⁹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon, İE.SM., Kutu 27, Gömlek 2893, s. 1a.

³⁰ T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon AE.SAMD.III. Kutu 84, Gömlek 8462, s. 1.

³¹ Haremde yaşayan kadınların serbest bir şekilde bahçede ve mesirelerde eğlenmelerine halvet denilirdi. Kapalı havalarda padişah kadınları, ikballeri, sultanları ve oğulları ile görüşmek isterse onları dairesine çağırır konuşur görüşürdü. Padişahın tüm aile efradıyla ve ya bir kısmıyla yaptığı toplantıya “muhtasar halvet” denilirdi. Uluçay 2011, 253.

³² T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon, İE.SM., Kutu 27, Gömlek 2893, s. 3a.

III. Ahmet Dönemine Ait Osmanlı Sarayına Alınan Çiçek (Şükûfe) ve Meyve Listeleri

105 billur şişe alınmıştır. Aynı ayın 24'ünde padişah Alibeyköy Karyesi'ne³³ ziyafet verdiğinde her biri 90 akçeden "210 billûr şükûfe şişe" ve "315 akçeden 21 adet limonlu şişe" alınımının yapıldığı görülmüştür. Yine aynı ayın 26'sında Karaağaç Bahçesi'nde³⁴ padişaha telhisî ağa³⁵ yediyle her bir 50 akçeden "105 billûr şükûfe şişe" alınmıştır³⁶.

Şaban ayındaki listeye bakıldığında yine halvet-i hümayun için padişah, valide sultan ve diğer kişilere olduğu notu düşülen bir alım yapılmıştır³⁷. Bunun miktarı 50 akçeden "110 billûr şükûfe şişe"dir. Bir önceki ayda olduğu üzere bu ay da Alibeyköy Karyesi'nde ziyafet olduğu için alım yapıldığı bu kez çiçek için 18.900 akçe harcandığı görülmüştür. Bu kez 22 adet "limonlu billûr şişe ma'a zerrin şükûfesiyle" açıklamasıyla 315 kuruştan alım yapılmıştır³⁸. İncelenen listelerde çiçeklerin cinsiyle ilgili sadece bu kadar detay verildiği görülmüştür. Son olarak 7 Şaban 1124'te şeyhülislama 90 akçeden 14 billur şükûfe şişe gönderildiği bunların toplamda 1.260 akçe tuttuğu tespit edilmiştir³⁹. Şeyhülislamın gelirleri arasında normal aldığı maaşın yanında onlara verilen hediyeler, aynı tayinatlar vb. kalemler de sayılmıştır⁴⁰. Bu aynı hediyelerin saray ve devlet görevlileri arasında iki taraflı olduğu bilinmektedir. İzzet Sak'ın çalışmasında da yine dönemin şeyhülislamına meyve çiçek gönderildiği ifade edilmiştir⁴¹. Bu durum bize saraydan bu tarz gönderimlerin gelenek üzere olduğu kanısını uyandırmıştır.

1.2. Osmanlı Sarayına Alınan Meyveler

İncelediğimiz listeler yaz ve sonbahar aylarına denk gelmektedir. Dolayısıyla rastlayacağımız meyveler mevsiminde tüketilenler olacaktır. Listelerde saraya alınan meyveler konusunda çiçeklere nazaran daha çok bilgi verilmiştir. Yine meyveler kaydedilirken miktar ve fiyat bilgisi de verilmiştir. İzzet Sak'ın incelediği listelerde listelerin tutuluş şekli çok benzese de meyve cinslerinin neler olduğu ile ilgili detaya inilmediği sadece meyve sepeti olarak kaydedildiği anlaşılmaktadır⁴².

İncelen üç ayın ilk kaydı yukarıda bahsedilen sadrazam tarafından mu'tâd yani gelenek olarak ayın pazartesi ve cuma günlerinde gönderilen meyve listesi bulunmaktadır. Cemaziye'l-âhîr ayında sadrazamın gönderdiği meyvelerin cinsiyle ilgili bilgi verilmemiştir. Bahsedilen günlerde 103 sepet her biri 50 akçeden toplamda bir ay boyunca 824 sepet meyve gönderilmiştir. Bunların toplamı 41.200 akçe tutmuştur⁴³. Cemaziye'l-evvel ayında yine bahsi geçen günlerde 50 akçeden 103 sepet, toplamda 927 sepetlik ve 46.350 akçelik meyve⁴⁴; şaban ayında ise malum günlerde gönderilen

³³ Burası Haliç'in kuzey bitimine yakın düz vadi tabanına kurulmuş şehirden ayrı kalan bir mahaldir. Bkz. Tuncel 2020, 241.

³⁴ Osmanlı padişahları için dinlenme ve eğlenme alanı olarak bazı mekânların kullanıldığı bilinmektedir. Bir bahçeye giderek orada vakit geçirmeye ve dinlenme işi sadece incelediğimiz dönemin padişahı II. Ahmet için geçerli değil idi. Pek çok padişahın bunu sevdiği bilinmektedir. Dolayısıyla buraların bakımına çok özen gösterilmiştir. Bu bahçeler arasında bizim listelerde adı geçen Karaağaç'ın yanında Davud Paşa Bahçesi, Tersane Bahçesi gibi bahçeler vardır. Ertürk 2013, 104. İncelediğimiz dönemin padişahı olan III. Ahmed'in diğer bahçelerin yanında Karaağaç bahçesine yaptığı ziyaretler başka çalışmalarda da ele alınmıştır. Ertürk 2013, 109-110.

³⁵ Telhis sadrazam tarafından padişaha sunulan yazılı kâğıt için kullanılan bir tabirdir. Bu belgeleri getirip götürülen memura da "telhisî ağa" denilir. Pakalın, 1993, 449-450. Telhisî Ağa'nın görev tanımı içinde başka bir şey belirtilmemiştir. İncelediğimiz belgelerden anlıyoruz ki Telhisî Ağa'nın bu tür alımların yapılıp saraya alınmasında da görevi bulunmaktaydı.

³⁶ T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon, İE.SM., Kutu 27, Gömlek 2893, s.1b.

³⁷ Dönemin valide Sultanı olan Rabia Gülnuş Emetullah Sultan'ın saraylar ve kasırlarda maiyetiyle beraber göç-i Hümayun gerçekleştirdiği ve bu konuda yoğun bir hareketliliği olduğu belirtilmiştir. Bunlara çoğu zaman padişahın da katıldığı ve bu yolculukların kimi zaman karadan kimi zaman da deniz yoluyla olduğu da ifade edilmiştir. Argıt 2014, 140.

³⁸ T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon AE.SAMD.III. Kutu 84, Gömlek 8462, s. 1.

³⁹ Gös. Yer. O dönemin şeyhülislama, Ebezade Abdullah Efendi'dir. Annesi Lehistan seferi sırasında IV. Mehmed'in bir çocuğunun doğumuna yardım ettiği için "Ebezade" lakabıyla anılmıştır. Ocak 1708-Temmuz 1710 ve Şubat 1712 ve Mart 1713 yılları arasında şeyhülislamlık yapmıştır. İspirli 1988, 98.

⁴⁰ İspirli 2010, 93.

⁴¹ Sak 2006, 154.

⁴² Sak 2006, 153-161.

⁴³ T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon, İE.SM., Kutu 27, Gömlek 2893, s. 1a. İzzet Sak'ın yaklaşık 30 yıl sonrayı incelediği çalışmasında meyvenin sepeti 45 akçe olarak tespit edilmiştir. Sak, a.g.m. s. 153.

⁴⁴ T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon, İE.SM., Kutu 27, Gömlek 2893, s. 3a.

meyvenin yine 103 sepet, ayın 8 gününde toplam 824 sepet meyve gönderilmiştir. Yine her sepetin 50 akçeden toplamda 41.200 akçeye denk geldiği anlaşılmaktadır⁴⁵.

Cemaziye'l-evvel ayı içinde saraya alınan meyvelerin gerekçesi halvet-i hümayûn olarak gösterilmiştir. İki defa bu ay içinde halvet için meyve alınmıştır. İlkinde sadece 120 sepet 50 akçeden olduğu bilgisi verilmiştir. Hammaliye için 6000 akçenin ödendiği anlaşılmaktadır. İkincisinde ise ayın 30'u tarihi düşülmüştür. Bu defa meyvelerin ne olduğu ve fiyatlarıyla ilgili detaylı bilgi verilmiştir. Mesela 35 kıyye kayısı 30 akçeden, 30 kıyye armut 30 akçeden, altı adet karpuz 24 akçeden, 7 kıyye taze üzüm 180 akçeden ve iki kavun alınmıştır. Bu meyvelerin taşınması için 6 tane 12 akçe ile hamal tutulduğu bunlar için de 84 akçe ödendiği anlaşılmaktadır⁴⁶.

Cemaziye'l-âhir ayında ise meyve alımı biraz daha fazladır. Telhisî ağa vasıtasıyla alınan bu meyvelerin padişaha, valide sultana ve darüssaade ağasına verildiği anlaşılmaktadır. Bu meyveler ve fiyatları şu şekildedir: Emrud 24 kıyye 20 akçe, Kayısı-ı Şam 24 kıyye 30 akçe, 16 adet karpuz 24 akçe, 20 kavun 50 akçe. Kethüda bey aracılığıyla ayın 12'sinde yine padişaha meyve verilmiştir. 20 akçeyle 3 kavun, 30 akçeyle 15 kıyye armut, 30 akçeyle 5 kıyye kayısı alınmıştır. Ayın 13'ünde de 80 adet kavun 18 akçeden alınıp padişaha verilmiştir. Ayın 14'ünde de yine telhisî ağa vasıtasıyla padişaha ve valide sultana 40 adet kavun 18 akçeden ve 22 kıyye üzüm 50 akçeden temin edilmiştir. Ayın 16'sında da padişah, valide sultan ve darüssaade ağası için 60 kıyye üzüm 21 akçeden, 60 adet kavun 21 akçeden alınmıştır. Aynı kişiler için ayın 17'sinde de 21 akçeden 65 adet kavun, 20 akçeden 30 adet karpuz, 21 akçeden 60 kıyye üzüm temin edilmiştir. Yine aynı kişiler için ayın 18'inde ve 19'unda kavun, karpuz ve üzüm alınmaya devam etmiştir⁴⁷. İncelediğimiz listeye göre ayın 20'sinde yine bahsi geçen üç kişi için benzer miktarlarda kavun karpuz ve üzüm alınmıştır⁴⁸. Birer veya ikişer gün arayla bu kadar çok meyvenin aynı kişilere alınması dikkat çeken bir durumdur.

Ayın 20'sinde halvet-i hümayun olduğu için 50 akçeden 90 sepet meyve alınmıştır. Bu ayın 24'ünde Alibeyköy Karyesi'nde ziyafet verildiği anlaşılmaktadır. Bu ziyafette 50 akçeden 160 sepet meyve temin edilmiştir. Bu şenlikteki liste daha sonrasında meyve çeşitlerinin belli olduğu şekilde tutulmaya devam edilmiştir. 15 akçeden 460 adet yerli limon, 4 akçeden 30 portakal, 12 akçeden 350 adet Girid turuncu, 18 akçeden 10 adet kavun, 18 akçeden 10 adet karpuz, 10 akçeden 23 kıyye üzüm alınmıştır. Bu ziyafette kayık ücreti için 1200 akçe, eşyaları taşıman için tutulan akkâm-ı neferân için 3840 akçe ayrılmıştır⁴⁹.

Ayın 26'sında Karaağaç Bahçesi'nde telhisî ağa vasıtasıyla padişaha 50 akçeden 120 sepet meyve verilmiştir. Aynı gün "sâhib-i devlet" olarak belirtilen sadrazama 18 akçeden 42 adet kavun verilmiştir. Bu kavunları 3 hamal 34 akçeye taşımıştır⁵⁰. Buradan anlaşılan o ki yukarıda da ifade edildiği üzere geleneksel olarak sadrazamanın padişaha meyve ve çiçek göndermesinin yanında saraydan da sadrazama meyve gönderilmiştir. Bu saraydan meyve ve çiçek gönderme işinin diğer devlet görevlilerine de yapıldığı İzzet Sak'ın çalışmasındaki verilerde tespit edilmiştir⁵¹.

Şaban ayına gelindiğinde halvet-i hümayun dolayısıyla padişah, valide sultan ve diğerleri için -ki bu daha önceki kayıtlarda darüssaade ağası idi- meyve alımının yapıldığını görüyoruz. Ayın 11'inde yapılan bu alımda 121 sepet meyve 50 akçeden alınmıştır. Bunun dışında 89 adet Girid turuncu 15 akçeden temin edilmiştir. Üç ayın listeleri incelendiğinde gelenekselleştiği anlaşılan Alibeyköy Karyesi'ndeki ziyafette bu ayda da bir hayli meyve temin edilmiştir. Bunlar arasında 50 akçeden 200 sepet meyveye ek olarak 27 akçeden 230 adet ağaç kavunu alınmıştır. Yine aynı listede yer alan "yerli limon ma'a ağaç kavunu Girid turuncu berây 420, fi 21 yekûn 9.660" kaydından toplu

⁴⁵T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon AE.SAMD.III. Kutu 84, Gömlek 8462, s. 1.

⁴⁶T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon, İE.SM., Kutu 27, Gömlek 2893, s. 3a.

⁴⁷T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon, İE.SM., Kutu 27, Gömlek 2893, s. 1a.

⁴⁸T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon, İE.SM., Kutu 27, Gömlek 2893, s. 1b.

⁴⁹T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon, İE.SM., Kutu 27, Gömlek 2893, s. 1b.

⁵⁰T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon, İE.SM., Kutu 27, Gömlek 2893, s. 1b.

⁵¹Sak 2006, 161.

III. Ahmet Dönemine Ait Osmanlı Sarayına Alınan Çiçek (Şükûfe) ve Meyve Listeleri

bir alımın yapıldığı anlaşılmaktadır⁵². Bu büyük ziyafet için neferân-ı akkâm için 4.320 akçe, kayık ücreti için 1.500 akçe ödenmiştir.

Şaban ayında şeyhülislam için saraydan gönderilen 40 sepet meyvenin her biri 50 akçeden alınmıştır. 7 Şaban'da gönderilen meyve için 2.000 akçe ödenmiştir. Bu meyvelerin çiçeklerle beraber taşınması için 144 akçe hammaliye ödenmiştir⁵³.

Toparlamak gerekirse sepet hesabıyla alınan meyvelerin içinde nelerin olduğuna dair ayrıntılı bilgi verilmediği için hangi meyvelerin 18. yüzyılın ortalarında tüketildiğine dair geniş bilgi edinmemizin önüne geçilmiş durumdadır. Fakat bu sepetlerin dışında alınan meyvelerin yazılmış olması, dönemin meyvelerinin çeşitleri hakkında bilgi edinmek adına elimizi güçlendirmiştir. Bu noktada kavun ve karpuz yaz aylarının vazgeçilmezi görünmektedir. Kavunun karpuzla göre daha pahalı olması dikkat çekicidir. Üzüm, kayısı, armut yaz aylarının diğer meyveleridir. İstanbul'un meyve ihtiyacının genelde şehir pazarlarından, hasa bahçelerinden, civardaki üreticilerden temin edilmeye çalışıldığı bilinmektedir⁵⁴. Çünkü çiğ tüketilmeleri ve bozulmalarının çabuk olması hasebiyle yakın bölgeden alınması tercih edilmiştir. Bazı meyveler ise belirli iklimlerde yetişebilmektedir. Mesela turuncgiller Osmanlı döneminde de Alaiyye, İçel, Tarsus'tan gelmekteydi⁵⁵. Adet hesabıyla alınan limon, portakal ve Girid turuncu yaz meyvesi olmamasına rağmen yaz ayında da temin edilebilir olmasıyla dikkat çekicidir. Demek ki bunların saklanması ve korunması hususunda uzmanlaşmış durumdadır.

Son bahar aylarına denk gelen Şaban ayının listelerinde artık yaz meyvesi olan kavun karpuz yerini terk etmiş görünmektedir. Sepet olarak alınanların dışında yerli olduğu belirtilen limon, Girit turuncu ve ağaç kavunu⁵⁶ özel olarak kaydedilen meyve cinsleridir.

Üç ayın listeleri incelendiğinde mu'tâd olarak yapılan alımların dışında meyve alım gerekçeleri arasında halvet-i hümayun, Alibeyköy Karyesi'ndeki ziyafet, vezir-i azama ve şeyhülislama ikram, Karaağaç Bahçesi'ndeyken yapılan alımlar vardır. Bazı alımların da gerekçesi belirtilmemiştir. İzzet Sak'ın incelediği listelerde ise elçi ziyafetleri, göç-i hümayûn, nevrüz, arife günü gibi gerekçelerin varlığı tespit edilmiştir⁵⁷. Bu bilgiler bize incelediğimiz III. Ahmet döneminde üç listede de olması sebebiyle Alibeyköy Karyesi'ndeki ve Karaağaç Bahçesi'ndeki ziyafetin sonraları terk edildiği izlenimini vermektedir. Zira İzzet Sak'ın incelediği listenin ilkinin tarihi 19 Mart-17 Nisan 1741'dir. İkincisinin 27 Eylül-26 Ekim 1745'dir⁵⁸. Dönemin padişahı ise I. Mahmut'tur.

Tüm bu yapılan harcamaların her ayın listesinin sonunda toplam ederi hesaplanmıştır. Mesela cemaziye'l-evvel ayında 149.882 akçe yani 1.174 kuruştur. Cemaziye'l-âhir ayında ise 202.232 akçe yani 1685 kuruş 32 akçedir. Şaban ayında ise 176.541 akçe yani 1.471 kuruş 21 akçedir. Bu masrafların içinde ekler kısmındaki listeler incelendiğinde hamal ücreti, kayık ücreti de vardır. Ayrıca listelerde "etmek" kaydıyla düşünülen ekmeğin varlığı dikkat çekmiştir. Şimdi tüm bu rakamlar bize neyi anlatır ona bakalım. Her ne kadar çalışmanın amacı saray harcamalarının miktarını ortaya çıkarmak olmasa da bu harcamaların çokluğu ya da azlığı ile ilgili küçük kıyaslamalar çalışmayı daha da ilginç hale getirecektir. Bunu bir kaç birim üzerinden yapmak mümkün olacaktır. Listeler incelendiğinde bir hamalların ücreti, bir ekmeğin ücreti ya da yaz aylarında bulmak zor olmayan bir kilo üzümün ücretine dair net bilgilere ulaşılabilmektedir. Mesela bir hamalın ücreti incelenen üç ayda 12 akçedir⁵⁹. Bir etmek yani ekmek 20 akçedir. Bir kilo üzüm ortalama 20 akçeye alınmıştır. Cemaziye'l-ahir ayındaki 202.232 akçelik aylık harcama yaklaşık olarak 16.852 hamal parasının karşılığı idi.

⁵² T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon AE.SAMD.III. Kutu 84, Gömlek 8462, s. 1.

⁵³ Gös. Yer.

⁵⁴ Bilgin 2000, 119.

⁵⁵ Solak 2008, 228.

⁵⁶ Akdeniz kıyılarında yetişen limon ağacı cinsinden bir ağacın limondan büyük pütürlü, kalın kabuklu, çiğ olarak yenmeyeip reçeli yapılan, pasta ve şekercilikte kullanılan meyvesi. Ayverdi 2010, 16.

⁵⁷ Sak 2006, 153-161.

⁵⁸ Sak 2006, 141.

⁵⁹ Buradaki fiyat yevmiyeden ziyade bir seferlik malı götürme ücreti olmalıdır.

Başka bir ifadeyle bu parayla yaklaşık 10.111 tane ekmek ya da 10.111 kilo üzüm alınabilirdi. Listelere buradan bakıldığında içinde taşıma masraflarıyla beraber aylık çiçek ve meyve masraflarının bir hayli yekûna ulaştığını söylemek mümkündür.

SONUÇ

Bu çalışma III. Ahmet döneminde 1712 yılına tekabül eden üç aylık meyve ve sebze listelerinin kaynaklığında yapılmıştır. Yaz ve sonbahar aylarına denk gelen listeler dönemin tüketilen meyveleri, bunlar için yapılan masraflar ile meyve ve çiçek almak için gerekçeler hususunda ilginç bilgiler sunmaktadır.

Saraya alınan çiçeklerle ilgili elde edilen tespitler şunlardır: Çiçek alımları şişe birimi –bunu vazo olarak düşünebiliriz- üzerinden yapılmıştır. Her şişe için genellikle 60 akçe harcanmıştır. Genellikle meyveden pahalı olduğu görülmüştür. Özel ziyafetlerde alınan çiçeklerin 90 akçeye hatta “limonlu billur şişe ma’a zerrin şükûfesiyle” örneğinde olduğu gibi özel yaptırılanların 315 akçeye kadar çıkabildiği görülmüştür. Bir kıyye kayısının aynı dönemde ortalama 30 akçe, bir hamal ücretinin 12 akçe olduğu bir dönemde bu meblağın hayli yüksek olduğu söylenebilir. Dolayısıyla sarayın ve ziyafet ortamlarının vazgeçilmezi olan çiçek, fiyat olarak düşük gelirli insanların bütçesini zorlayacak cinsten bir metaadır.

Meyve listelerinden elde edilen sonuçlar ise şunlardır: Genellikle “sepet” birimi üzerinden fiyatlandırma yapılmıştır ve bir sepet meyve genelde 50 akçedir. Bunun yanında yaz aylarının meyveleri olarak üzüm, kayısı, armut, portakal, limon, kavun, karpuz özellikle kaydedilmiştir. Sonbahar listesinde ise limon, portakal, Girit turuncu, ağaç kavunu gibi narenciye ürünlerinin sofralara girdiği anlaşılmaktadır. Meyve fiyatlarının da çiçeğe göre daha makul seviyelerde kaldığı görülmüştür.

İncelenen listelerden sadrazamın geleneksel olarak her ayın pazartesi ve cuma günleri padişaha çiçek ve meyve gönderdiği anlaşılmıştır. Bunun dışında halvet-i hümayûn ve bazı ziyafetler için meyve alımları yapılmıştır. Bazı günler de herhangi gerekçe sunulmadan padişah, valide sultan ve sarayın ileri gelen görevlilerine kilolarca meyve gönderildiği anlaşılmıştır. Bazen bu alımlar her gün olmuştur ve bu kadar çok meyveyi –her ne kadar geniş bir maiyetleri de olsa- acaba ne yapıyorlardı diye düşünmekten alıkonulamayacak durumdur. Listelerde III. Ahmet’in Karaağaç Bahçesi ve Alibeyköy Karyesi’ndeki ziyafetlerinin izlerini bulmak mümkün olmuş ve bu dönemin tekrarlanan ziyafetleriyle ilgili fikir sahibi olmamızı sağlamıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Malzemeleri

T.C Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon iE.SM., Kutu 27, gömlek 2893.

T.C Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon AE.SAMD.III, Kutu 84, gömlek 8462.

Kitap ve Makaleler

Argıt, B. İ. (2014). Rabia Gülnuş Emetullah Sultan (1640-1715). Kitabeviyayinevi: İstanbul.

Arslan, M. (2007). Kültür Tarihimiz Açısından Zengin Bir Kaynak: Sûr-nâmeler: Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, C. 5, Sa. 10, 221-258

------. Osmanlı’nın Çiçekleri: z Dergisi, <https://www.zdergisi.istanbul/makale/osmanlinin-cicekleri-28>.

------. (2005). 15. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Osmanlı Bahçeleri ve Hasbahçeler. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Ayverdi, İ. (2010). Misalli Büyük Türkçe Sözlük. İstanbul: Kubbealtı Yayınları.

III. Ahmet Dönemine Ait Osmanlı Sarayına Alınan Çiçek (Şükûfe) ve Meyve Listeleri

- Barkan, Ö. L. (1979). İstanbul Sarayına Ait Muhasebe Defterleri: Belgeler, C.IX, S.13, 1-380.
- Bilgin, A. (2000). Osmanlı Sarayının İaşesi (1489-1650), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.
- (2008). Klasik Dönem Osmanlı Saray Mutfağı: Türk Mutfağı. Ed. Arif Bilgin- Özge Samancı, Ankara: Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 71-92.
- (20015). Osmanlı İstanbul'unda Yemek Kültürü: Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi. C. 4, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ. Yayınları, 174-199.
- Emecen, F. (2016). Şehzadenin Mutfağı (III. Mehmed'in Şehzadelik Döneminde Manisa Sarayına Ait Bir Mutfak Masraf Defteri): Soframız Nur Hanemiz Mamur. Ed. Suraiya Faroqi, Christoph K. Neumann, İstanbul: Alfa yayınları, 107- 144.
- Ertürk, V. (2013). XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Sultanlarının Bir Eğlenme Ve Dinlenme Mekânı Olarak Tersane Bahçesi: Tarih Okulu Dergisi. Sa. XV, 91-125.
- Güneş, Ş. N. – Akcan, T. (2022). Yenilebilir Çiçek Olarak Gülün Önemi ve Osmanlı Mutfak Kültüründeki Yeri: Aydın Gastronomy. C. 6(2), 325-334.
- Işık, N. – Urbaş, C. vd. (2017). Geleneksel Türk Mutfağında Kullanılan Çiçekler: İnternational Congress On Cultural Hetirage And Tourism, Konya, 954-969.
- Işın, P. M. (2010). Osmanlı Meyveciliği Üzerine Bir Deneme: I. Türk Mutfak Kültürü Sempozyumu (Osmanlı Mutfak Kültürü). Yayına Haz. Arif Bilgin, Özge Samancı, Bilecik, 344-370.
- İşpirli, M. (2008). Sadrazam: TDV İslam Ansiklopedisi. C. 35, İstanbul, 414-419.
- (1988). Abdullah Efendi, Ebezade: TDV İslam Ansiklopedisi. C. 1, İstanbul, 98.
- (2010). Şeyhülislam: TDV İslam Ansiklopedisi. C. 39,, İstanbul, 91-96.
- Kut, G. (2002). Türklerde Yemek Kültürü: Türkler Ansiklopedisi. C. 4, Ed. Hasan Celal Güzel v.d., Ankara, 368-381.
- (2008). Şenliklerde Ziyafet Sofraları: Türk Mutfağı. Ed. Arif Bilgin- Özge Samancı, Ankara: Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 93-113.
- Oğuz, G. (2018). 17. Yüzyılın Son Çeyreğinde Osmanlı Saray Mutfağına Bir Aylık Sebze ve Meyve Alımı: Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi. 5 (18), 341-372.
- Pakalın, M. Z. (1993). Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü. C. III, MEB: İstanbul.
- Parlatır, İ. (2006). Osmanlı Türkçesi Sözlüğü. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Sak, İ. (2006). Osmanlı Sarayının İki Aylık Meyve ve Çiçek Masrafı: Tarih Araştırmaları Dergisi. C. 25, Sa. 40, 141-176.
- Sakaoğlu, N. (2003). Bu Mülkün Sultanları. Oğlak Bilimsel Kitaplar: İstanbul.
- Samancı, Ö. (2008). İmparatorluğun Son Döneminde İstanbul ve Osmanlı Saray Mutfak Kültürü: Türk Mutfağı. (ed.) A. Bilgin. Ö. Samancı, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 199- 219.
- Solak, İ. (2008). Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Anadolu'da Meyve ve Sebze Üretimi: Türkiyat Araştırmaları Dergisi. S. 24, 217-251.
- Şavkay, T. (2009). Gündelik Hayatta Yemek Ve İçmek Üzerine: Hünkâr Beğendi 700 Yıllık Mutfak Kültürü. Yay. Haz. Nihal Kadioğlu Çevik, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 21-38.
- Tarım, Z. (2021). Saraydan Çıkarılan Sofralar: Matbah-ı Âmire'den İkramlar, Yardım Ve Sadakalar: İstanbul Mutfağında Ahenk Ve Lezzet. Haz. Ayşe Aydın Böhürler, İstanbul: İstanbul Yayınları, 43-50.

Tuncel, M. (2020). Bu Günkü İstanbul, İslam Ansiklopedisi. C. 23, Ankara, 239-243.

Uluçay, M. Ç. (2011). Harem. C.II, Ötüken: İstanbul..

Uzunçarşılı, İ. H. (1988). Osmanlı Devleti'nin Merkez Ve Bahriye Teşkilatı. TTK: Ankara.

-----.(1982). Osmanlı Tarihi. C. IV, 1. Bölüm, TTK: Ankara.

EKLER:

T. C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi, Fon iE.SM., Kutu 27, gömlek 2893

Şevketli hünkârımıza inayetlü devletlü sâhib-i devlet efendimiz hazretlerinin tarafından beher haftada yevm-i cuma ve pazarirtelerinde meyve ve şükûfe beyan olunur fi şehri Cemaziye'l-âhir sene 1124

Fi yevm 4 Cemaziye'l-âhir sene 1124 Cum'a meyve sepet 103, Şükûfe şişe 100

Fi yevm 7 Cemaziye'l-âhir sene 1124 Pazarirtesi meyve sepet 103, Şükûfe şişe 100

Fi yevm 11 Cemaziye'l-âhir sene 1124 Cum'a meyve sepet 103, Şükûfe şişe 100

Fi yevm 14 Cemaziye'l-âhir sene 1124 Pazarirtesi meyve sepet 103, Şükûfe şişe 100

Fi yevm 18 Cemaziye'l-âhir sene 1124 Cum'a meyve sepet 103, Şükûfe şişe 100

Fi yevm 21 Cemaziye'l-âhir sene 1124 Pazarirtesi meyve sepet 103, Şükûfe şişe 100

Fi yevm 25 Cemaziye'l-âhir sene 1124 Cum'a meyve sepet 103, Şükûfe şişe 100

Fi yevm 28 Cemaziye'l-âhir sene 1124 Pazarirtesi meyve sepet 103, Şükûfe şişe 100

Berây

Meyve sepet berây 824, fi 50 yekûn 41200

şükûfe şişe 800, fi 60 yekûn 48000

Hammaliye berây 286 fi 12 yekûn 3432

*

Şevketlü hünkârımıza ve devletlü valide sultan ve darü's-sâ'ade ağasına verilen 'an-ı yed telhisî ağa fi Cemaziye'l-âhir sene 1124

Emrud kıyye 24, fi 20 yekûn 480

Kayısı-ı Şam kıyye 24, fi 30 yekûn 720

Karpuz berây 16, fi 24 berây 374

Kavun berây 20 fi 50 yekûn 1050

Etmek sepet 23 fi 23 yekûn 690

Berây-ı hamaliye 72

*

Kethüda bey efendimiz yediyle inayetlü efendimize verilen fi 12 Cemaziye'l-âhir

Kavun berây 34, fi 20 yekûn 680

III. Ahmet Dönemine Ait Osmanlı Sarayına Alınan Çiçek (Şükûfe) ve Meyve Listeleri

Etmek sürrî⁶⁰ berây 5, fi 20 yekûn 100

Hammaliye 24

Emrud kıyye 15, fi 30 yekûn 450

Kayısı kıyye 5, fi 30 yekûn 150

Etmek sürrî berây 4, fi 20 yekûn 80

*

Şevketlü hünkârımız için an-ı yed telhisî ağa fi 13 Cemaziye'l-âhir 1124

Kavun berây 80, fi 18 yekûn 1584

Etmek sürrî berây 15, fi 20 yekûn 300

Hammaliye 5, fi 12 yekûn 60

*

Şevketlü hünkârımıza ve devletlü valide sultan 'an-ı yed telhisî ağa 14 Cemaziye'l-âhir

Kavun berây 40, fi 20 yekûn 800

Üzüm vakıyye 22 fi 50 yekûn 1100

Etmek sürrî berây 10 yekûn 200

*Şevketlü hünkârımıza ve devletlü valide sultan ve dârü's-sa'âde ağasına 'an-ı yed telhisî ağa fi 16 Cemaziye'l-âhir sene 1124

Üzüm kıyye 60, fi 21 yekûn 1260

Kavun berây 60 fi 21 yekûn 1260

Etmek sürrî 20, fi 60 yekûn 400

Hamaliye 84

*

Şevketlü hünkârımıza ve devletlü valide sultan ve dârü's-sa'âde ağasına 'an-ı yed telhisî ağa fi 17 Cemaziye'l-âhir sene 1124

Kavun berây 65, fi 21 yekûn 1365

Karpuz berây 30, fi 20 600

Üzüm 60 kıyye, fi 21 yekûn 1260

Etmek sürrî 26 yekûn 520

hammaliye berây 9 yekûn 108

*

Şevketlü hünkârımıza ve devletlü valide sultan ve dârü's-sa'âde ağasına 'an-ı yed telhisî ağa fi 18 Cemaziye'l-âhir sene 1124

Kavun berây 60, fi 21 yekûn 1260

Üzüm vakıyye 60, fi 20 yekûn 1200

Karpuz berây 30, fi 20 yekûn 600

⁶⁰Etmek bu metinde ekmek anlamındadır. Buradaki kelimenin 'göbekte ilgili 'anlamındaki sürrî olma ihtimali akla gelmiştir. İsmail Parlatur, *a.g.e.*, 1545. Yuvarlak ekmek, göbek ekmek şeklinde bir çeşit olabilir.

Etmek sürrî berây 520, hammaliye berây 9 yekûn 108

*

Şevketlü hünkârımıza ve devletlü valide sultan ve dârü's-sa'âde ağasına 'an-ı yed telhisî ağa fi 19 Cemaziye'l-âhir sene 1124

Kavun berây 63, fi 21 yekûn 1323

Karpuz berây 30, fi 20, yekûn 600

Üzüm vakıyye 60, fi 20 yekûn 1200

Etmek sürrî 26 yekûn 520

Hammaliyye 108

1b

Def'a şevketlü hünkârımıza ve devletlü valide sultan ve dârü's-sa'âde ağasına 'an-ı yed telhisî ağa fi 20 Cemaziye'l-âhir sene 1124

Kavun berây 65, fi 20 yekûn 1300

Karpuz berây 30, fi 20 yekûn 600

Üzüm kıyye 65, fi 15 yekûn 975

Etmek sürrî 26, fi 20 yekûn 520

Hammaliyye 108

*

Şevketlü hünkârımıza suffede⁶¹ halvet-i hümayûn oldukda 'an-ı yed telhisî ağa fi 20 Cemaziye'l-âhir sene 1124

Meyve sepet 90, fi 5 yekûn 4500

Billûr şişe 105, fi 90 yekûn 9450

Hamaliye 456

*

Şevketlü hünkârımıza Alibey Karyesi'nde ziyafet oldukda verilen fi 24 Cemaziye'l-âhir 1124

Meyve sepet 160, fi 50 yekûn 8000

Billûr şükûfe şişe 210, fi 90 yekûn 18900

Limonlu şişe berây 21, fi 315 yekûn 6615

Yerlü limon berây 460, fi 15 yekûn 6900

Portakal berây 30, fi 4 yekûn 1200

Girid turunç berây 350, fi 12 yekûn 4200

Ücret-i kayık 1200

Akkâm-ı neferan 48, fi 80 yekûn 3840

Kavun berây 10, fi 18 yekûn 180

Karpuz berây 10, fi 18 yekûn 180

⁶¹ Suffe: sofa 1530

III. Ahmet Dönemine Ait Osmanlı Sarayına Alınan Çiçek (Şükûfe) ve Meyve Listeleri

Üzüm kıyye 23, fi 10 yekûn 230

*

Karaağaç Bağçasına şevketlü hünkârımıza 'an-ı yed telhisî ağa fi 26 Cemaziye'l-âhir 1124

Meyve sepet 120, fi 50 yekûn 6000

Billûr şükûfe şişe 105, fi 50 yekûn 9450

Hamaliye berây 45, fi 12 yekûn 540; berây-ı on kayık 300 yekûn 840

*

İnayetlü sâhib-i devlet efendimize verilen fi 26 Cemaziye'l-âhir sene 1124

Kavun berây 42, fi 18 yekûn 576

Hamaliye berây 3 yekûn 34

Etmek sepet 6, fi 20 yekûn 120

Ceman yekûn 202232 akçe; 1685 guruş, 32 akçe (yalnız bin altıyüz seksan beş guruşdur.

İzzetlü oğlu hazinedâr ağa iş bu binyüz yigirmi dört senesi mâh-ı Cemaziye'l-âhirinin guresinde gayetine gelince şevketlü hünkârımıza ve devletlü valide sultan hazretlerine vesaire verilen meyve ve şükûfe ve sair meyve bahaları işbu defter-i natık olduğu üzere yalnız bin altıyüz seksan beş guruş itmekle hâce üzere meblâğ-ı mezbûr verilüb defter-i hazine-i hazret-i veliyyü'n-niâma kayd eylesiz.

Fi't-tarihü'l-mezbûrdur.

2. sayfa

Defter-i meyve ve şükûfe berây-ı rikâb-ı hümâyûn der mâh-ı Cemaziye'l-âhir sene 1124

Hazineden verilmiştir.

3. sayfa

Devletlü inayetlü veliyyü'n-niâm efendimizin taraf-ı şeriflerinden şevketlü hünkârımıza ve harem-i hümâyûna mu'tâd-ı kadim üzere beher yevm uma ve pazarirtelerinde verilen şükûfe ve meyvelerdir 'an-ı gurre-i Cemaziye'l-evvel sene 1124 ün gaye-i mâh-ı mezbûr

Fil yevm 2 Cemaziye'l-evvel Pazarirtesi meyve sepet berây 103, şükûfe şişe 100

Fil yevm 6 Cemaziye'l-evvel Cum'a meyve sepet 103, şükûfe şişe 100

Fil yevm 9 Cemaziye'l-evvel Pazarirtesi meyve sepet 103, şükûfe şişe 100

Fil yevm 13 Cemaziye'l-evvel Cum'a meyve sepet 103, şükûfe şişe 100

Fil yevm 16 Cemaziye'l-evvel Pazarirtesi meyve sepet 103, şükûfe şişe 100

Fil yevm 20 Cemaziye'l-evvel Cum'a meyve sepet 103, şükûfe şişe 100

Fil yevm 23 Cemaziye'l-evvel Pazarirtesi meyve sepet 103, şükûfe şişe 100

Fil yevm 27 Cemaziye'l-evvel Cum'a meyve sepet 103, şükûfe şişe 100

Fil yevm 30 Cemaziye'l-evvel Pazarirtesi meyve sepet 103, şükûfe şişe 100

Yekûn

Meyve sepet berây 927, fi 50 yekûn 46350

Şükûfe şişe 900, fi 60 yekûn 54000

Amele berây 322, fi 12 yekûn 3864

*

Halvet-i hümayûnda 'an-ı yed Telhisî ağa
Meyve sepet berây 120, fi 50 yekûn 6000
Billûr şükûfe şişe berây 105, fi 90 yekûn 9450
Hammaliye berây 45, fi 12 yekûn 540

*

Def'a halvet-i hümayun 'an-ı yed telhisî ağa fi 30 Cemaziye'l-evvel 1124
Amele berây 48, fi 12 yekûn 576
Kayısı kıyye 35, fi 30 yekûn 1050
Emrud kıyye 30, fi 30, yrkun 900
Karpuz berây 6, fi 24 yekûn 144
Kavun berây 2 yekûn 300
Taze üzüm kıyye 7, fi 180 yekûn 1260
Etmek sürrî berây 18, fi 20 yekûn 360
hammaliye berây 7, fi 12 yekûn 84

Yekûn 149882 akçe, 1174 guruş yalnız bin yüz yetmiş dört guruşdur.

İzzetlü oğlu hazinedar ağa İşbu bin yüz bin yüz yirmi dört senesi mâh-ı Cemaziye'l-evvelin guresinde gayetine gelince üzere yevm-i pazarirtesi ve cumalarında ve halvet-i hümayûnlarda şevketlü hünkârımıza ve harem-i hümayûna mu'tâd-ı kadim üzere veliyyü'n-niâm efendimizin taraflarından verilen meyve ve şükûfe ve hammaliyye bahaları işbu defter-i natık olduğu üzere yalnız bin yüz yetmiş dört guruş mabeynci paşa hâce için virüb ve defterhane-i hazret-i valüyyü'n-niâma kayd eylemiştir. Fi't-tarih-i mezbûr.

T. C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi Fon AE.SAMD.III, Kutu 84, gömlek 8462

1. Sayfa

Devletlü inayetlü sâhib-i devlet efendimizin taraf-ı şeriflerinden şevketlü hünkârımıza ve harem-i hümayûna mu'tâd-ı kadim üzere beher haftada beher yevm-i cuma ve pazarirtelerinde verilen meyve ve şükûfedir 'an gurre-i Şa'bânü'l- muazzama sene 1124 ila gaye-i mâh-ı mezbûr sene minh

Fi 3 Şa'bân Sene 1124 yevm Pazarirtesi meyve sepet 103, şükûfe şişe 100

Fi 7 Şa'bân sene 1124 yevm Cum'a meyve sepet 103, şükûfe şişe 100

Fi 10 Şa'bân Sene 1124 yevm Pazarirtesi meyve sepet 103, şükûfe şişe 100

Fi 14 Şa'bân sene 1124 yevm Cum'a meyve sepet 103, şükûfe şişe 100

Fi 17 Şa'bân Sene 1124 yevm Pazarirtesi meyve sepet 103, şükûfe şişe 100

Fi 21 Şa'bân sene 1124 yevm Cum'a meyve sepet 103, şükûfe şişe 100

Fi 24 Şa'bân Sene 1124 yevm Pazarirtesi meyve sepet 103, şükûfe şişe 100

Fi 27 Şa'bân sene 1124 yevm Cum'a meyve sepet 103, şükûfe şişe 100

Yekûn meyve sepet berây 824, fi 50: 41200

Şükûfe şişe berây 800, fi 60 = 4800

III. Ahmet Dönemine Ait Osmanlı Sarayına Alınan Çiçek (Şükûfe) ve Meyve Listeleri

Hammaliye berây 286, fi 12 = 3432

*

Saadetlü semâhatlü şeyhü'l-islâm efendi hazretlerine merhûm tezkire-i evvel Mustafa Efendi yediyle fi 7 Şa'bân sene 1124

Meyve sepet berây 40, fi 50 yekûn 2000

Billûr şükûfe şişe 14, fi 90 yekûn 1260

Hammal berây 12, fi 12 yekûn 144

*

Halvet-i Hümayun oldukda şevketlü hünkârımıza ve devletlü valide sultan ve sa'irelere fi 11 Şa'bân 1124

Meyve sepet 121, fi 50 yekûn 9050, billûr şükûfe şişe 110, fi 50 yekûn 9900, Girid Turunc berây 89, fi 15 yekûn 1335 hammaliye berây 45, fi 12 yekûn 540

*

Ali Bey Karyesi'nde şevketlü hünkârımıza ziyafet olundukda meyve ve şükûfedir.

Meyve sepet 200, fi 50 yekûn 10000

Billûr şükûfe şişe 210, fi 90 yekûn 18900, Girid turunc berây 350, fi 15 yekûn 5250

Ağaç kavun berây 230, fi 27 yekûn 6120

Limonlu billûr şişe ma'a zerrin şükûfesiyle berây 22, fi 315 yekûn 6930


Yerlü limon ma'a yerlü ağaç kavunu ve Girid turunc berây 420, fi 21 yekûn 9660

Neferân-ı akkâm 54, fi 80 yekûn 4320

Ücret-i Kayık 1500

Yekûn 176541 akçe; 1471 guruş 21 akçe (Yalnız bin dört yüz yetmiş bir guruş yirmi bir akçedir.

*İzzetlü oğlu hazinedar ağa yemişçi başı alaca Ahmed Ağ'a'nın işbu şehir-i Şa'bân-ı muazzama rikâb-ı hümayûna ve harem-i hümayûn ve halvet ve ziyafet verilmede şükûfe ve meyvenin ber müceb-i defterleri bahası yalnız bin dört yüz yetmiş bir guruş verüb defter-i kayd eyleyesiz. Fi gurra Ramazan 1124.

 SUITDER SÜLEYMANİYE İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ DERGİSİ Süleyman Demirel University, Journal of Humanities and Social Sciences	
Makale Bilgileri:	
Etik Kurul Kararı:	Etik Kurul Kararından muaftır.
Katılımcı Rızası:	Katılımcı yoktur.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Telif Hakları:	Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.
Article Information:	
Ethics Committee Approval:	It is exempt from the Ethics Committee Approval
Informed Consent:	No participants.
Financial Support:	The study received no financial support from any institution or project.
Conflict of Interest:	No conflict of interest.
Copyrights:	The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.